

طراحی مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی: مطالعه‌ای در استان کردستان

تاریخ دریافت: ۹۹/۵/۰۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۵

محسن حیدری *

علی بدیع زاده **

کامبیز حیدرزاده هنزائی ***

چکیده

با توجه به توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در ایران، مطالعه شاخص‌های اکوسیستم-کارآفرینی در شناسایی این فرصت‌های کارآفرینانه در مناطق مختلف کشور، نقش به‌سزایی دارد. چرا که کارآفرینی سرآمد سیاست‌هایی است که می‌تواند در متن اکوسیستم خاص خود، اقتصاد مناطق مرزی را به تحرک وادارد. بدیهی است که اولین قدم برای پیاده‌سازی سیاست‌های توسعه کارآفرینی، شناخت اکوسیستم کارآفرینی در سطوح مختلف ملی و استانی و تشخیص گلوگاه‌هایی است که مزایای رقابتی کشور را فرسوده می‌کنند. این پژوهش با نگاه اکوسیستمی به طراحی مدل توسعه اکوسیستم-کارآفرینی در استان کردستان می‌پردازد. پژوهش از منظر هدف اکتشافی و برحسب روش گردآوری داده‌ها، از مصاحبه استفاده شده است. در این پژوهش، با پانزده تن از سیاست‌گذاران کارآفرینی استان، اساتید دانشگاه و صاحبان شرکت‌های دانش‌بنیان مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. برای تحلیل مصاحبه‌ها، از روش تحلیل مضمون استفاده شد. روایی و پایایی پژوهش پس از سنجش مورد تایید قرار گرفت. براساس یافته‌های مطالعه، تعداد ۳۴ مضمون پایه به دست آمد. نتایج تحلیل مضمون، مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی در استان کردستان است که دربرگیرنده ۷ متغیر سرمایه-اجتماعی، سرمایه‌مالی، سیاست، بازار، سرمایه‌انسانی، حمایت و فرهنگ می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: کارآفرینی، اکوسیستم، اکوسیستم کارآفرینی، سیاست‌گذاری کارآفرینی، مدل آیزنبرگ، مناطق مرزی.

* دانشجوی دکتری گروه کارآفرینی دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد قزوین، قزوین، ایران

** استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد قزوین، ایران abadizadeh@gmail.com

*** دانشیار گروه مدیریت بازرگانی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مقدمه

بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های مالی بین‌المللی بر روی سازمانها و شرکتهای اقتصادی موجود به عنوان منبع اصلی رشد اقتصادی تمرکز کرده‌اند. این سازمانها و شرکتهای ایجاد شده به عنوان اهرم‌های اقتصادی عمل می‌کنند. به این ترتیب، دولت‌ها از طریق توسعه قوانین و مقرراتی که باعث بهبود جو رقابتی می‌شوند، تلاش می‌کنند از این شرکت‌ها حمایت کنند و به نوبه خود از بهره‌وری موجود این شرکت‌ها، به دستاوردهایی برای خود برسند. با این حال، کاهش رشد اقتصادی، افزایش نرخ بیکاری، پیشرفت-تکنولوژی و ظهور تغییرات اجتماعی، موجب شده تا یک فکر اقتصادی جدید برای مقابله با چنین چالش‌هایی به وجود آید. به این ترتیب، بسیاری از کشورها بر توسعه-سیاست‌هایی که باعث ایجاد شرکتهای جدید و فعالیت‌های کارآفرینی می‌شوند، متمرکز شده‌اند. بسیاری از محققان و سیاست‌گذاران، توسعه کارآفرینی را به عنوان یکی از محرک‌های اصلی رشد اقتصادی، اشتغال و بهره‌وری و راه‌حل مؤثر از معضل اقتصادی فعلی در نظر گرفته‌اند (خاتب و المگلی^۱، ۲۰۱۷). به تازگی، دولت‌ها بیشتر با نقش توسعه کارآفرینی و ارزش کارآفرینی در اقتصاد ملی روبرو شده‌اند. به عنوان مثال یک مطالعه توسط بازلت و اسپینگل^۲ (۲۰۱۱) نشان داد که "کارآفرینی عامل رشد اقتصادی و رقابت ملی است". علاوه بر این، (دیدبان جهانی کارآفرینی^۳) ادعا می‌کند که اکثر سیاست‌گذاران و دانشگاهیان به ارزش کارآفرینی در جامعه و رشد اقتصادی اعتقاد دارند. آن‌ها متقاعد شده‌اند که کارآفرینی می‌تواند به طور مثبت نوآوری و اصلاحات اقتصادی را پیش ببرد.

در هر اقتصادی، کارآفرینی نقش مهمی در شکل دادن به فرصت‌ها و همچنین، یافتن نتیجه بهتر از شروع کارهای جدید دارد (برونسینکو و بوشما^۴، ۲۰۱۷). علاوه بر این، کارآفرین باید بتواند یک فضای توانمند برای توسعه استعدادهای کارآفرینی فراهم کند (نیلند و کوهن^۵، ۲۰۱۷) تا سطح عملکرد شرکت‌ها و توانایی آن‌ها را برای راه‌اندازی فعالیت‌ها بهبود بخشد (دویتا، ماری و پوگزی^۶، ۲۰۱۴). با توجه به ضرورت کارآفرینی، سیاست‌گذاران در سراسر جهان در حال حاضر سعی دارند به جای افزایش تعداد کارآفرینان، تلاش خود را در جهت بهبود کیفیت نتایج کارآفرینی افزایش دهند (اکس، اوکشا و سرب^۷، ۲۰۱۴). برای رسیدن به این هدف و تقویت زمینه‌های کارآفرینی و

نوآوری، پیشنهاد شده است که دولت‌ها باید در جهت رویکرد اکوسیستم کارآفرینی حرکت نمایند (استام^۸، ۲۰۱۵). با این حال، بسیاری از محققان اعتقاد دارند که اکوسیستم کارآفرینی، چارچوبی است که می‌تواند این تحولات را با تمرکز بر نتایج کارآفرینی و همچنین فعالان کارآفرینی که نقش مهمی در فضای کارآفرینی ایفا می‌کنند، تطبیق دهد (بلیتسکی و هرون^۹، ۲۰۱۷). بنابراین اکوسیستم کارآفرینی پدید آمده است تا راه‌حلی برای درماندگی بازار و اصلاح کاستی‌ها در نادیده گرفتن نقش کارآفرینی در نظام اقتصادی ایجاد کند (یحیی العبری، عبدالرحیم و حسین^{۱۰}، ۲۰۱۸).

پژوهش‌ها در مورد اکوسیستم کارآفرینی نشان‌دهنده روابط نزدیک میان افراد، دولت، نهادها و سایر عوامل موثر برای پشتیبانی از فعالیتهای کارآفرینی است که در یک منطقه ی جغرافیایی مشخص تعریف میشود. این اکوسیستم ممکن است در سطح کشور، استان و حتی در یک دانشگاه تشکیل شود (میگون پوری، عربیون، پوربصیر و مبینی دهکردی، ۱۳۹۷). وجود یک اکوسیستم بومی نقش تاثیرگذاری در توسعه اقتصادی یک منطقه ایفا میکند (آیزنبرگ^{۱۱}، ۲۰۱۱). همچنین توجه به تمام عوامل اقتصادی، فرهنگی و مقررات مرتبط با کارآفرینی و ابعاد آن مانند سیاست، تامین مالی، فرهنگ، حمایت، سرمایه- انسانی و بازار در درون یک اکوسیستم، کمک شایانی به توسعه کارآفرینی کشور ایران میکند (داوری، سفیدبری و باقرصاد، ۱۳۹۶). اکوسیستم کارآفرینی در هر منطقه، کاملاً منحصر بفرد می‌باشد. به همین دلیل جهت فراهم آوردن بستر مناسب برای انتخاب بهترین زادبوم برای فعالیتهای بنگاه‌ها در سطح ملی و منطقه‌ای، باید شناخت عمیق و دقیقی از وضعیت اکوسیستم کارآفرینی آن منطقه به دست آید. از این رو نگاشت و اندازه‌گیری وضعیت اکوسیستم کارآفرینی اهمیتی فراوان پیدا می‌کند و اقدامی پایه‌ای برای اقدامات بعدی، در جهت بهبود وضعیت کارآفرینی یک جامعه می‌باشد (براتی، یآوری و شریف، ۱۳۹۶).

در طول چند سال گذشته به رغم تلاشهای زیاد در جهت توسعه کارآفرینی، به دلیل مشکلاتی همچون سیاست‌های سلیقه‌ای، ناسالم بودن محیط کسب و کار، بی‌ثباتی مدیران، وجود قوانین بازدارنده و غیرحمایتی، نبود اطمینان محیطی، نبود زیرساخت‌های تجاری، نبود پشتیبانی فرهنگی از کارآفرینی، نامناسب بودن بازارها، بهره بالای وام‌های بانکی و غیره، در زمینه توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط رشد مناسبی

در کشور مشاهده نشده است (قنبری، آگهی، علی بیگی و زرافشانی، ۱۳۹۵).

با وجود برنامه‌های توسعه‌ای شاهد پیشرفت چشمگیری در زمینه کارآفرینی در کشور نیستیم و دلیل آن نبود یک رهیافت جامع‌نگر در نظام ملی توسعه کارآفرینی در کشور است. بنابراین توسعه کارآفرینی در کشور به شبکه‌ای از عناصر مختلف نیاز دارد که این شبکه را اکوسیستم کارآفرینی گویند (قنبری و همکاران، ۱۳۹۵). وضعیت خاص جغرافیایی استان‌های مرزی و برخی شرایط اجتماعی-سیاسی دیگر در این استان‌ها، حکایت از وجود شکاف‌های عمیق میان این مناطق و دیگر مناطق کشور دارد. مسائل مربوط به توزیع ثروت، قدرت و منزلت در این مناطق جدی است. به گونه‌ای که ما شاهد ارتقای استانداردهای زندگی در استان‌های مرکزی و کاهش آن در مناطق مرزی هستیم و از حیث امنیتی این پدیده منفی ارزیابی شده و میتواند واکنش‌هایی را به دنبال داشته باشد. مناطق مرزی، از نقاط حساس و استراتژیک کشور به شمار می‌روند. طبیعت منزوی و غیر- حاصلخیز مناطق مرزی، بخصوص در عرصه‌های کوهستانی ایران، پیوسته به دلیل فقدان رفاه و نبود انگیزه‌های لازم برای زندگی، زمینه‌ساز مشکلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی برای دولت‌های وقت بوده است (سعیدی، اسماعیل زاده و عبدالله پور، ۱۳۸۸).

نگاهی به شاخص‌های اقتصادی و کارآفرینی استان کردستان و مقایسه آن با میانگین کشوری و حتی منطقه‌ای حکایت از اوضاع نابسامان این استان دارد. در حالی که استان ۲ درصد از جمعیت کشور را دارد، کمتر از یک درصد از تولید ناخالص ملی را در اختیار دارد. درآمد سرانه کردستانی‌ها کمتر از نصف میانگین درآمد سرانه کشور است، آمار بیکاری استان ۱۳/۳ درصد است که پنجمین استان پرجمعیت بیکار کشور است و بیکاری جوانان رقم بالای ۲۵ درصد را دارد. شاخص توسعه انسانی استان نیز جزء توسعه نیافته‌ترین استان‌های کشور است. نرخ کل بیکاری جوانان کردستانی وضعیت وخیم‌تری دارد و ۲۵ درصد میباشد. این آمار و ارقام حکایت از وضعیت وخیم و بحرانی بیکاری جوانان در استان کردستان را دارد و باید اقدامات اساسی و عاجلی در این زمینه انجام گیرد تا از آسیب‌های اجتماعی جلوگیری شود (حق‌شناس، ازغندی و توسلی‌رکن-آبادی، ۱۳۹۸). با توجه به اهمیت بحث ایجاد اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی و کمبود پژوهش‌ها در این زمینه، در این مقاله به ارائه مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی استان کردستان می‌پردازیم.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه تحقیق

اصطلاح اکوسیستم کارآفرینی به عنوان مجموعه‌ای از نهادهای شبکه‌سازی شده با هدف کمک کردن به کارآفرینان در مراحل مختلف توسعه‌ی کسب و کارهای مخاطره‌آمیز تعریف می‌شود. اکوسیستم کارآفرینی یک الگوی رشد را برای کارآفرینان فراهم می‌کند و با تعیین شاخص‌ها و عناصر مرتبط، فرصت‌ها و تهدیدها را شناسایی کرده و زمینه را برای رشد فعالیت‌های کارآفرینانه فراهم می‌کند (داوری و همکاران، ۱۳۹۶). پژوهش‌های اخیر اکوسیستم به حوزه‌های مختلفی مانند اقتصاد، نوآوری و کارآفرینی پرداخته است (نیلند و کوهن^{۱۲}، ۲۰۱۷). آیزنبرگ اکوسیستم کارآفرینی را مجموعه‌ای از اجزاء مشخص نظیر رهبری، فرهنگ، منابع مالی و سرمایه میداند که به نحو پیچیده‌ای در هم آمیخته شده‌اند؛ وجود هر یک از این اجزا برای فعالیت‌های کارآفرینانه لازم است و بدون هر یک از آنها اکوسیستم کارآفرینی پایدار نخواهد بود (آیزنبرگ^{۱۳}، ۲۰۱۱).

ادبیات توسعه کارآفرینی به سه گروه تقسیم شده است: مطالعات تاثیر عوامل فردی بر موفقیت کارآفرینانه، مطالعات تاثیر عوامل محیطی بر موفقیت کارآفرینانه و عملکرد کارآفرینی و مطالعات تاثیر فاکتورهای فردی و محیطی بر توسعه کارآفرینی. مقوله اکوسیستم جزو سومین دسته از ادبیات موجود برای توسعه کارآفرینی است (ماتجو^{۱۴}، ۲۰۱۶). کارآفرینی نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا می‌کند، اما تصمیم‌گیری برای کارآفرینی در محیط ایزوله و خارج از بستر محلی یا منطقه‌ای که فرد در آن حضور دارد انجام نمی‌گیرد (اسپیگل^{۱۵}، ۲۰۱۵). دانمارک طی حدود ده سال مجموعه‌ای از شرایط و چارچوب‌ها را برای تشویق فعالیت‌های کارآفرینی ارائه داده است که به نظر می‌رسد جزء مطلوب‌ترین چارچوب‌ها در جهان است، اما این چارچوب، قابلیت‌های خود را در تولید تعداد بیشتری از بنگاه‌های با رشد بالا ارتقا نداده است (ناپیر^{۱۶}، ۲۰۱۱). هلند نیز تجربه مشابهی داشته است که فعالیت‌های کارآفرینی فزاینده و سطح بالایی داشته است اما این امر عمدتاً توسط کارگران خوداشتغال هدایت می‌شود که اکثر آنها درآمدی زیر خط فقر دارند (استام^{۱۷}، ۲۰۱۳). آیزنبرگ^{۱۸} (۲۰۱۰)، معتقد است که وجود یک اکوسیستم نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. همچنین در نظر گرفتن تمام عوامل اقتصادی، فرهنگی و مقرراتی مرتبط با کارآفرینی در قالب یک اکوسیستم، کمک شایانی به توسعه کارآفرینی ایران می‌کند (داوری و

همکاران، ۱۳۹۶).

مولفه‌های اصلی در شکل‌گیری یک اکوسیستم‌کارآفرینی موفق شامل ۷ عامل اصلی است: شبکه‌رسمی، شبکه‌غیررسمی، دانشگاه، دولت، حمایت، خدمات‌مالی و استعدادهای موجود (موتویاما و واتکینز^{۱۹}، ۲۰۱۴). در مجموع هر اکوسیستم با روش خاصی عوامل موجود در منطقه را با یکدیگر ترکیب میکند. در واقع مولفه‌های اصلی اکوسیستم‌ها یکسان هستند اما با توجه به اینکه هر کشوری شرایط خاص خود را دارد تقلید اکوسیستم‌های موفق با ریسک همراه است و امکان‌پذیر نیست (کانتیس و فدریکو^{۲۰}، ۲۰۱۱). تحقیقات نشان داده است اکوسیستم‌کارآفرینی متاثر از ضروریات محلی است (اورهلم^{۲۱}، ۲۰۱۵). اکوسیستم‌های کارآفرینی از کشوری به کشور دیگر و حتی از منطقه‌ای به منطقه دیگر در داخل یک کشور نیز متفاوت است و این تفاوت‌ها را فرهنگ، نهادها و سیستم‌ها ایجاد میکنند (نظراف، بوتریماوا و سیدوروف^{۲۲}، ۲۰۱۵). دولت‌ها باید محیطی حمایتی را ایجاد کنند تا کسب‌وکارها شروع شوند، رونق یابند و ماندگار بمانند. در مجموع دولت و مسئولین محلی میتوانند با تدوین سیاست‌های مختلف از توسعه کارآفرینی حمایت کنند و بستری برای موفقیت کارآفرینان فراهم کنند (تابع‌جماعت، موسی‌خانی، الوانی و داوری، ۱۳۹۶).

از جمله مهمترین ظرفیت‌های کشورها برای توسعه مبادلات منطقه‌ای، مناطق مرزی هستند. اقتصاد مناطق مرزی میتواند نقش اساسی در پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم و موارد مشابه داشته باشد. توسعه اکوسیستم کارآفرینی در این مناطق در نوع خود باعث تحول بنیادی در تولید، اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین و افزایش سطح درآمد میشود و در نهایت رسیدن به یک توسعه-اقتصادی پایدار ناحیه‌ای را نوید می‌دهد (ثقفی، ۱۳۹۵). توسعه اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی اهداف خاصی را دنبال میکند که عبارتند از: (۱) ایجاد توسعه در روابط اقتصادی و تجاری مناطق مرزی و کاهش میزان فقر (۲) ایجاد اشتغال، امنیت، تثبیت جمعیت در حواشی مرزها و جلوگیری از مهاجرت‌های بی رویه به شهرها (۳) جلوگیری از هدر رفت سرمایه‌های ملی بوسیله قاچاق کالا (۴) رونق اقتصادی و تحرک اجتماعی در راستای نیل به توسعه در نواحی شهرهای حاشیه مرز (۵) ایجاد ارتباطات فرهنگی، اقتصادی مردم و تجار خارج از مرز با نواحی کشور (محمدی و فخرفاطمی، ۱۳۸۴).

حوزه اکوسیستم کارآفرینی در ایران سرعت قابل قبولی نداشته، از این رو بومی‌سازی و توسعه مدل اکوسیستم کارآفرینی در ایران می‌تواند منجر به افزایش سرعت تبادل ایده در حوزه کارآفرینی شود، همچنین ابزار مهمی برای سیاست‌گذاران این حوزه باشد (داوری و همکاران، ۱۳۹۶). استان کردستان دارای پتانسیل‌ها و مزیت‌های نسبی می‌باشد که توسعه اکوسیستم کارآفرینی آن باعث پیشرفت در سطح منطقه‌ای و ملی خواهد شد. این مزیت‌ها عبارتند از: ۱) هم مرز بودن استان کردستان با کشور عراق و وجود سه بازارچه مرزی در شهرستان‌های مریوان، بانه و سقز که با تکیه بر این مزیت می‌توان شبکه کارآمدی از مبادلات مرزی را بر مبنای مصلحت‌های ملی و منطقه‌ای سامان داد. ۲) مازاد تولید بخش کشاورزی (زراعی، باغی، دامی) بالقوه و بالفعل منطقه که زمینه‌ساز تشکیل بازار مبادله‌ای این گونه تولیدات در منطقه است. ۳) صنایع دستی استان کردستان با برخورداری از پشتوانه‌های فرهنگی و تاریخی در مقابل تهاجم کالاهای صنعتی جدید به حیات خود در میان خانوارهای شهری و روستایی ادامه داده است. ۴) توریسم و گردشگری استان کردستان به دلیل قابلیت‌های چشمگیر سیاحتی، تاریخی، طبیعی و توان‌های اکولوژیک در زمره مناطق توریستی کشور است. ۵) استان - کردستان دارای معادن فلزی و غیرفلزی گرانبهایی می‌باشد از جمله معدن طلا، سنگ - آهن، مرمر، تراونیکس، چینی، کریستال و پوکه (حق‌شناس و همکاران، ۱۳۹۸).

چارچوب نظری تحقیق

مدل‌های اکوسیستم کسب‌وکار و یا اکوسیستم کارآفرینانه به طور عمده چارچوب‌هایی هستند که کلیه عوامل فردی و محیطی تاثیرگذار بر کسب‌وکار را مورد کنکاش قرار داده‌اند. به نقل از فلدمن^{۳۳} (۲۰۱۴)، وجه اشتراک عمده این دیدگاه‌ها اینگونه استدلال کرده‌اند که در اکوسیستم‌ها، شرکت‌های جدید فرصت‌های بهتری برای رشد و ایجاد اشتغال در مقایسه با شرکت‌هایی که در مکان‌های دیگر ایجاد شده‌اند، دارند. به طور کلی اکوسیستم کارآفرینانه در مکان‌هایی ظاهر می‌شود که دارایی‌های خاص آن منطقه را داشته باشد. ویژگی‌های کشور یا منطقه بر تصمیم‌گیری کارآفرینان تاثیر می‌گذارد و می‌تواند عملکرد راه‌اندازی و احتمال موفقیت کسب‌وکار را بهبود بخشد. مزیت‌های منطقه‌ای، برتری‌های مطلق، نسبی و یا رقابتی موجود در یک منطقه، بسترساز

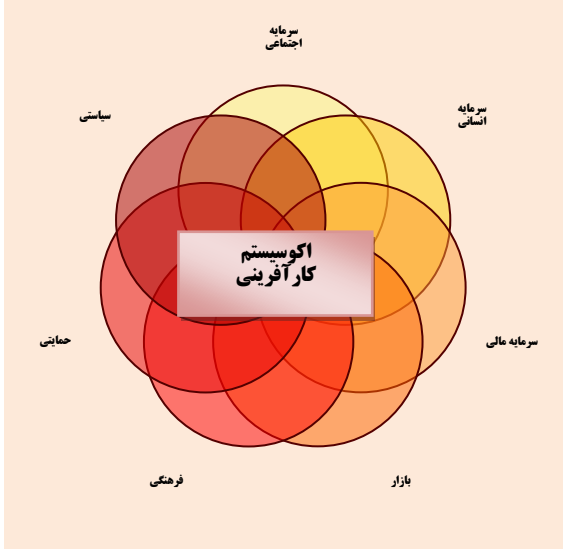
فرصت‌های کارآفرینانه هستند. بر اساس پژوهش‌های اخیر توسعه‌ی منطقه‌ای سیاست گذاری باید بر اساس مزیت‌های خاص یک کشور یا منطقه باشد نه بر مبنای تبعیت از تجربیات بومی‌سازی نشده سایر کشورها. ویژگی‌های منطقه بر تصمیم‌گیری کارآفرینان برای راه‌اندازی یا توسعه کسب‌وکار و احتمال موفقیت کسب‌وکار تاثیر دارد. از آنجا که مقاله‌ها و گزارش‌های مختلف تقریباً ابعاد مشابهی در بحث اکوسیستم دارند به بررسی چند مورد از آنها می‌پردازیم.

جدول ۱. مقایسه پژوهش‌های پیشین (تدوین نویسنندگان)

نام نویسنده و سال	رمضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۷)
عنوان پژوهش	اکوسیستم کارآفرینی: رویکردی جدید برای توسعه کارآفرینی در ورزش
نتیجه	سرمایه‌گذاری و خصوصی‌سازی ورزش، تشکیل تعاونی‌های ورزشی و به ویژه فرهنگ سازمان‌های ورزشی ایران از پیشران‌های کارآفرینی در سطح کلان معرفی شده‌اند. در سطح میانی، ساختار سازمانی و یادگیری سازمانی؛ و به ویژه برنامه‌ریزی و محتوای آموزش مبتنی بر کارآفرینی در دانشگاه همراه با فناوری اطلاعات از عوامل اثرگذار بر فرآیند کارآفرینی ورزشی می‌باشند. در سطح خرد، متغیرهای مختلفی بر کارآفرینی در ورزش اثرگذار هستند که مهم‌ترین آن ویژگی‌های متنوع شخصیتی افراد می‌باشد. البته سرمایه‌گذاری و ریسک مالی؛ و مهارت‌های کارآفرینی و اجتماعی نیز مهم تلقی شده‌اند.
مدل و نتایج پژوهش	

<p>نام نویسنده و سال</p> <p>داوری و همکاران (۱۳۹۶)</p>	
<p>عنوان پژوهش</p> <p>عوامل اکوسیستم کارآفرینی ایران بر اساس مدل آیزنبرگ</p>	
<p>نتیجه</p> <p>تحلیل‌های مربوط به اهداف اصلی پژوهش نیز نشان می‌دهد مجموعه‌ای از عوامل وجود دارند که کارایی یک اکوسیستم کارآفرینی را تحت تأثیر قرار می‌دهند که به ترتیب حمایت‌ها، سرمایه انسانی، بازارها، فرهنگ، سیاست و تأمین مالی بر اکوسیستم کارآفرینی ایران تاثیرگذار هستند.</p>	
<p>مدل و نتایج پژوهش</p> 	
<p>نام نویسنده و سال</p> <p>براتی و همکاران (۱۳۹۶)</p>	
<p>عنوان پژوهش</p> <p>شناسایی شاخص‌های اولویت‌دار سنجش اکوسیستم‌های کارآفرینی برای پیاده‌سازی در مناطق ایران</p>	
<p>نتیجه</p> <p>در این پژوهش، با توجه به نظرات خبرگان و مطالعات میدانی، لیستی از شاخص‌های قابل استفاده برای ارزیابی اکوسیستم کارآفرینی ایران در سطح منطقه‌ای تهیه شده و سپس با استفاده از روش پیشنهادی OECD، کیفیت این شاخص‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته است و در ادامه، الگوریتمی برای انتخاب این شاخصها با توجه به محدودیتهای بودجه‌ای، علائق خاص کارفرما و ویژگیهای خاص صنعت پیشنهاد شده است.</p>	
<p>مدل و نتایج پژوهش</p> 	

<p>قنبری و همکاران (۱۳۹۵)</p>	<p>نام نویسنده و سال</p>
<p>واکاوی محتوای سیاست‌ها در تطابق با ابعاد اکوسیستم کارآفرینی</p>	<p>عنوان پژوهش</p>
<p>نتیجه</p> <p>سیاست‌های کلان ملی شامل قانون اساسی، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و سیاست‌های آن و سیاست‌های برنامه‌های توسعه، حامی کارآفرینی هستند. از نظر توجه به ابعاد اکوسیستم- کارآفرینی، برنامه چهارم در اولویت اول و سپس برنامه‌های دوم، اول، پنجم و سوم قرار داشتند. بنابراین روند توجه به کارآفرینی در برنامه‌های توسعه دوم و چهارم کشور روندی تقریباً صعودی داشته است و در دو برنامه سوم و پنجم از شیب پایین رونده برخوردار بوده است که بیانگر کم رنگ‌تر شدن توجه به ابعاد اکوسیستم کارآفرینی در تفکر سیاست‌گذاران می‌باشد. بر اساس اوزان محاسبه شده، توجه به ابعاد اکوسیستم کارآفرینی یکسان نبوده و بعد حمایتی در مقایسه با دیگر ابعاد از اهمیت کمتری برخوردار بوده است.</p>	
<p>مدل و نتایج پژوهش</p> 	

نام نویسنده و سال	رمضانپور نرگسی و همکاران (۱۳۹۴)																																																								
عنوان پژوهش	عناصر کلیدی مؤثر بر توسعه کارآفرینی فناورانه در شرکت‌های دانش‌بنیان مستقر در پارک‌های علم و فناوری در ایران																																																								
نتیجه	جامعه آماری شامل کارآفرینان شاغل در هشت استان کشور (تهران، خراسان رضوی، اصفهان، فارس، آذربایجان شرقی، گیلان، کرمان و یزد) می‌شود. در نهایت، داده‌ها از ۲۰۳ کارآفرین فناور فعال و مؤسس شرکت دانش‌بنیان براساس پرسشنامه جمع‌آوری و با استفاده از مدل معادلات ساختاری تحلیل شدند. نتایج نشان می‌دهند عناصری نظیر دولت، دانشگاه، سرمایه، زیرساخت، بازار/مشتریان، مشاوران و کارآفرین فناور مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی فناورانه محسوب می‌شوند.																																																								
مدل و نتایج پژوهش	<table border="1"> <thead> <tr> <th>فرضیه</th> <th>مقدار t</th> <th>سطح معنادار</th> <th>بتا</th> <th>R</th> <th>R²</th> <th>نتیجه آزمون</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>تحریک عرضه و تقاضای کارآفرینی بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۷/۴۱</td> <td>۰/۰۰۰</td> <td>۰/۸۵</td> <td>۰/۴۹</td> <td>۰/۲۴</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> <tr> <td>فراهم‌بودن زیرساخت‌های نرم و سخت بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۶/۸۹</td> <td>۰/۰۰۰</td> <td>۰/۶۸</td> <td>۰/۴۶</td> <td>۰/۲۱</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> <tr> <td>فعالیت‌های حمایتی دانشگاه بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۶/۱۶</td> <td>۰/۰۰۰</td> <td>۰/۷۹</td> <td>۰/۴۲</td> <td>۰/۱۸</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> <tr> <td>دسترسی به سرمایه مالی بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۵/۸۷</td> <td>۰/۰۰۰</td> <td>۰/۸۱</td> <td>۰/۴۱</td> <td>۰/۱۷</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> <tr> <td>توجه به بازار-مشتریان بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۴/۵۵</td> <td>۰/۰۰۰</td> <td>۰/۷۲</td> <td>۰/۳۳</td> <td>۰/۱۱</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> <tr> <td>دسترسی مشاوران و نهادهای آموزشی توانمند بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۴/۴۶</td> <td>۰/۰۰۰</td> <td>۰/۷۱</td> <td>۰/۳۲</td> <td>۰/۱۰</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> <tr> <td>مهارت و ویژگی‌های کارآفرینانه فناور بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.</td> <td>۲/۱۵</td> <td>۰/۰۳۳</td> <td>۰/۴۲</td> <td>۰/۱۶</td> <td>۰/۰۳</td> <td>تأیید فرضیه</td> </tr> </tbody> </table>	فرضیه	مقدار t	سطح معنادار	بتا	R	R ²	نتیجه آزمون	تحریک عرضه و تقاضای کارآفرینی بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۷/۴۱	۰/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۴۹	۰/۲۴	تأیید فرضیه	فراهم‌بودن زیرساخت‌های نرم و سخت بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۶/۸۹	۰/۰۰۰	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۲۱	تأیید فرضیه	فعالیت‌های حمایتی دانشگاه بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۶/۱۶	۰/۰۰۰	۰/۷۹	۰/۴۲	۰/۱۸	تأیید فرضیه	دسترسی به سرمایه مالی بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۵/۸۷	۰/۰۰۰	۰/۸۱	۰/۴۱	۰/۱۷	تأیید فرضیه	توجه به بازار-مشتریان بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۴/۵۵	۰/۰۰۰	۰/۷۲	۰/۳۳	۰/۱۱	تأیید فرضیه	دسترسی مشاوران و نهادهای آموزشی توانمند بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۴/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۷۱	۰/۳۲	۰/۱۰	تأیید فرضیه	مهارت و ویژگی‌های کارآفرینانه فناور بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۲/۱۵	۰/۰۳۳	۰/۴۲	۰/۱۶	۰/۰۳	تأیید فرضیه
فرضیه	مقدار t	سطح معنادار	بتا	R	R ²	نتیجه آزمون																																																			
تحریک عرضه و تقاضای کارآفرینی بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۷/۴۱	۰/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۴۹	۰/۲۴	تأیید فرضیه																																																			
فراهم‌بودن زیرساخت‌های نرم و سخت بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۶/۸۹	۰/۰۰۰	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۲۱	تأیید فرضیه																																																			
فعالیت‌های حمایتی دانشگاه بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۶/۱۶	۰/۰۰۰	۰/۷۹	۰/۴۲	۰/۱۸	تأیید فرضیه																																																			
دسترسی به سرمایه مالی بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۵/۸۷	۰/۰۰۰	۰/۸۱	۰/۴۱	۰/۱۷	تأیید فرضیه																																																			
توجه به بازار-مشتریان بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۴/۵۵	۰/۰۰۰	۰/۷۲	۰/۳۳	۰/۱۱	تأیید فرضیه																																																			
دسترسی مشاوران و نهادهای آموزشی توانمند بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۴/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۷۱	۰/۳۲	۰/۱۰	تأیید فرضیه																																																			
مهارت و ویژگی‌های کارآفرینانه فناور بر توسعه کارآفرینی فناورانه تأثیر مثبت و معناداری دارد.	۲/۱۵	۰/۰۳۳	۰/۴۲	۰/۱۶	۰/۰۳	تأیید فرضیه																																																			

نام نویسنده و سال	قنبری و همکاران (۱۳۹۳)	
عنوان پژوهش	راهبرد اکوسیستم کارآفرینی: پارادایم جدید توسعه کارآفرینی	
نتیجه	<p>اکوسیستم کارآفرینی روش جدیدی برای تفکر و اقدام جهت توسعه کارآفرینی می‌باشد، به طوری که تمام سیستم‌های ضروری در توسعه کارآفرینی و چگونگی تعامل آنها با یکدیگر را مورد توجه قرار می‌دهد. چنین اکوسیستمی دربرگیرنده صدها عنصر است که می‌توانند در شش قلمرو اصلی بازار، سیاست، سرمایه مالی، فرهنگ، حمایت‌ها و سرمایه‌انسانی گروه‌بندی شوند. بنابراین در این مقاله به بحث در مورد اکوسیستم کارآفرینی و ضرورت وجود نگاه سیستمی در مقوله کارآفرینی پرداخته شده است.</p>	
مدل و نتایج پژوهش	نام نویسنده و سال	آجیده و کامل ^{۲۴} (۲۰۱۸)
عنوان پژوهش	بررسی اجمالی توسعه کارآفرینی در کشورهای در حال توسعه: تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای	
نتیجه	<p>تجزیه و تحلیل پژوهش نشان می‌دهد که آموزش کارآفرینی در مرحله مدرسه و دوره پس از مدرسه در کشورهای در حال توسعه کافی نیست. ما اصلاحات مختلفی را که توسط دولت انجام شده است، مطرح می‌کنیم. به طور کلی، پیشرفت قابل توجهی در کنیا، بلاروس، برونئی دارالسلام، قزاقستان، اندونزی و سایر کشورهای در حال توسعه به وجود آمده است.</p>	
مدل و نتایج پژوهش		

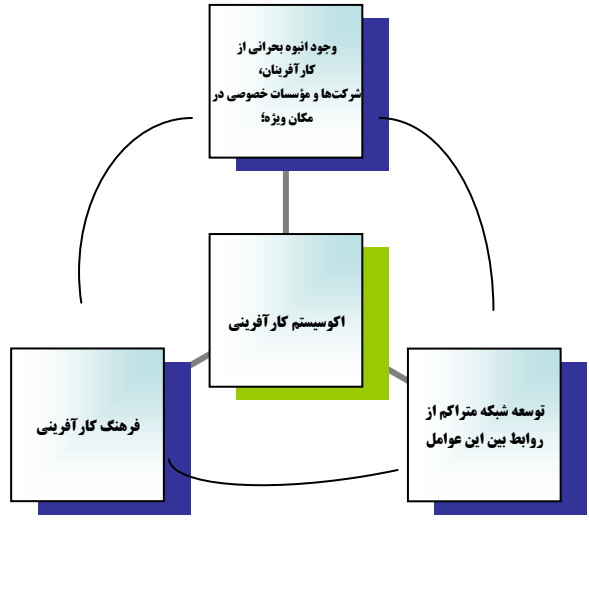
نام نویسنده و سال	آلتونین ^{۲۵} (۲۰۱۶)
عنوان پژوهش	شناسایی فاکتورهای شکل دهنده اکوسیستم کارآفرینی
نتیجه	کارآفرینان بالفعل و بالقوه، سرمایه‌گذاران خصوصی، کمپانی‌های بزرگ، دانشگاه‌ها و سیاست‌گذاران و مقامات دولتی را به عنوان نقش آفرینان کلیدی که برای اکوسیستم-کارآفرینانه ضروری و مهم هستند معرفی می‌کند.
مدل و نتایج پژوهش	

نام نویسنده و سال	آرودا و همکاران ^{۲۶} (۲۰۱۴)
عنوان پژوهش	اکوسیستم کارآفرینی کسب و کارهای نوپای برزیل: تحلیلی بر عوامل تعیین کننده کارآفرینی در برزیل در چارچوب تنظیم مقررات
نتیجه	تحلیل‌ها بر اساس عوامل تعیین کننده و اثرگذار بر کارآفرینی که توسط سازمان همکاری اقتصادی و توسعه ^{۲۷} در شش گروه تدوین شده، انجام گرفته است. این عوامل عبارتند از: (۱) چارچوب تنظیم مقررات (۲) وضعیت بازار (۳) دسترسی به منابع مالی (۴) تولید و انتشار دانش (۵) قابلیت‌های کارآفرینی (۶) فرهنگ کارآفرینی.
مدل و نتایج پژوهش	

<p>میسون و براون^{۲۸} (۲۰۱۴)</p>	<p>نام نویسنده و سال</p>
<p>اکوسیستم‌های کارآفرینی و کارآفرینی مبتنی بر رشد</p>	<p>عنوان پژوهش</p>
<p>ویژگی‌های اکوسیستم کارآفرینانه از دیدگاه میسون و براون وجود حداقل یک یا چند کسب و کار بزرگ به منظور جذب استعدادها، ایجاد شرکت‌های زایشی و اثرات سرریز، فرایند بازیافت کارآفرینانه، فرهنگ مساعد، در دسترس بودن منابع مالی، دانشگاه‌ها و وجود خدماتی که نیازهای کسب‌وکارهای کارآفرینانه را برطرف سازند، هستند.</p>	<p>نتیجه</p>
	<p>مدل و نتایج پژوهش</p>

نام نویسنده و سال	رگل و نک ^{۲۹} (۲۰۱۲)
عنوان پژوهش	بالا بردن سطح فعالیت‌های کارآفرینانه در اکوسیستم کارآفرینی
نتیجه	آن‌ها هفت مؤلفه مشخص را جهت یک اکوسیستم قدرتمند کارآفرینی ارائه می‌دهند. این مؤلفه‌ها شامل: دسترسی به سرمایه، وجود برنامه‌های کارآفرینی دولت‌مدار، آموزش-کارآفرینی، سیاست‌های مساعد، تحقیق و توسعه، زیرساخت‌های تجاری - قانونی و سهولت قوانین ورود به کار.
مدل و نتایج پژوهش	

نام نویسنده و سال	سورش و رامراج ^{۳۰} (۲۰۱۲)
عنوان پژوهش	توسعه چارچوب مفهومی اکوسیستم کارآفرینی
نتیجه	هشت عامل بر تصمیم‌گیری افراد برای انتخاب مسیر کارآفرینی اثر می‌گذارند که اکوسیستم کارآفرینی را تشکیل می‌دهند: حمایت اخلاقی، مالی، تکنولوژیکی، بازار، اجتماعی، شبکه، دولت و حمایت محیطی.
مدل و نتایج پژوهش	

<p>پیسترو و همکاران^{۳۱} (۲۰۰۸)</p>	<p>نام نویسنده و سال</p>
<p>فاکتورهای شناسایی مفهوم اکوسیستم کارآفرینی</p>	<p>عنوان پژوهش</p>
<p>معتقدند که اکوسیستم کارآفرینی قطع نظر از جزئیات، از سه فاکتور کلیدی تشکیل شده است: وجود انبوه بحرانی از کارآفرینان، شرکتها و مؤسسات خصوصی در مکان ویژه؛ توسعه شبکه متراکم از روابط بین این عوامل و فرهنگ کارآفرینی که همه این اجزا را با هم جمع می کند</p>	<p>نتیجه</p>
	<p>مدل و نتایج پژوهش</p>

کشور ایران نیاز به اتخاذ یک رویکرد منطقه‌ای برای توسعه اکوسیستم کارآفرینی خود به عنوان شبکه‌ای از اکوسیستم‌های منطقه‌ای کارآفرینی دارد. تدوین راهبردهای اساسی و سیاست‌گذاری‌های بلندمدت و تعاملات هدفمند بین بخشی برای استفاده از ظرفیت بالقوه موجود در کشور می‌تواند اکوسیستم کارآفرینی ایران را بهبود بخشد (داوری و همکاران، ۱۳۹۶).

در مناطق مرزی کشور ما بخصوص استان کردستان، کارآفرینان با مشکلات و موانع پایه‌ای در عملکرد و رشد کسب‌وکار خود مواجهند؛ ناتوانی‌های بالقوه در تولید، فقدان اشتغال، نازل بودن درآمد و عدم دسترسی به نیازهای اولیه عمده‌ترین مشخصه اقتصادی و اجتماعی این مناطق است که زمینه را برای معضلات و نابسامانی‌هایی چون

مهاجرت، قاچاق کالا، شورش و ناامنی در این مناطق فراهم آورده است. با توجه به ضرورت ایجاد اکوسیستم کارآفرینی حامی فعالیت‌های کارآفرینانه مولد و نوآورانه در مناطق مرزی، این پژوهش با نگاه اکوسیستمی به طراحی مدل توسعه اکوسیستم- کارآفرینی در مناطق مرزی پرداخته است که مورد مطالعه آن استان کردستان می‌باشد. بر این اساس سوال اصلی تحقیق این است که مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی در استان- کردستان کدام است و عوامل و مولفه‌های موثر بر اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان کدامند؟

اهداف فرعی این تحقیق که در راستای سوال اصلی برای طراحی مدل مطرح است عبارتند از شناسایی متغیرها و معیارهای سرمایه‌انسانی در اکوسیستم کارآفرینی استان- کردستان؛ شناسایی متغیرها و معیارهای سرمایه‌مالی در اکوسیستم کارآفرینی استان- کردستان؛ شناسایی متغیرها و معیارهای سیاسی در اکوسیستم کارآفرینی استان- کردستان؛ شناسایی متغیرها و معیارهای فرهنگی در اکوسیستم کارآفرینی استان- کردستان؛ شناسایی متغیرها و معیارهای بازار در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان؛ شناسایی متغیرها و معیارهای حمایتی در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان.

روش

روش تحقیق حاضر از منظر هدف کشف و برحسب گردآوری داده‌ها پژوهشی از نوع توصیفی - پیمایشی می‌باشد. پژوهش حاضر در پی طراحی مدل توسعه اکوسیستم- کارآفرینی در مناطق مرزی (مورد مطالعه استان کردستان) به روش تحلیل مضمون می- باشد. به همین منظور با استفاده از نظرات کارشناسان و طی فرایند مصاحبه درصدد پاسخگویی به سؤالات پژوهش هستیم. در پژوهش حاضر از روش نمونه‌گیری هدفمند برای گردآوری داده‌های مورد نظر استفاده شد. جامعه‌آماری تحقیق تمامی کارشناسان و خبرگان با تخصص در حوزه کارآفرینی می‌باشند. باتوجه به اینکه در فرایند مصاحبه، تعداد نمونه بستگی به اشباع نظری دارد، لذا در این تحقیق با ۱۵ تن از این کارشناسان در سطح استان کردستان مصاحبه صورت گرفته است. شیوه نمونه‌گیری به صورت هدفمند بر اساس تخصص این کارشناسان بود. پژوهش حاضر از نظر موضوعی زیرمجموعه پژوهش‌های کارآفرینی قرار می‌گیرد و در سطح استان کردستان و از طریق

مصاحبه عمیق و امتیازدهی به پرسشنامه توسط خبرگان آشنا به موضوع صورت می‌پذیرد و در محدوده زمانی ابتدای زمستان سال ۱۳۹۷ تا ابتدای زمستان ۱۳۹۸ صورت می‌پذیرد. به منظور دستیابی به اهداف تحقیق، از نظرات ۱۵ کارشناس استفاده شد که در جدول ۲، اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان آمده است:

جدول ۲. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان (تدوین نویسندگان)

ردیف	شغل	تحصیلات	سن	آشنایی با اکوسیستم کارآفرینی منطقه کردستان	کد مصاحبه
۱	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۴۶	خوب	P1
۲	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۵۸	خوب	P2
۳	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۳۹	خیلی خوب	P3
۴	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۶۰	نامشخص	P4
۵	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۴۲	نامشخص	P5
۶	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۴۹	خیلی خوب	P6
۷	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۵۰	خیلی خوب	P7
۸	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۴۲	خوب	P8
۹	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۵۰	خیلی خوب	P9
۱۰	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۵۴	خیلی خوب	P10
۱۱	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۳۷	متوسط	P11
۱۲	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۳۸	خیلی خوب	P12
۱۳	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۴۰	خوب	P13
۱۴	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۵۶	خیلی خوب	P14
۱۵	عضو هیئت علمی دانشگاه	دکتر	۵۰	خیلی خوب	P15

در این پژوهش نیز ابزار اصلی مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته با نمونه‌های انتخابی بوده که به انجام رسیده است. همچنین از اسناد و مقالات پژوهشی و مدارک مرتبط با حوزه‌های اکوسیستم کارآفرینی و عوامل مؤثر در آن، به عنوان ابزارهای مکمل استفاده شده است. سؤالات مصاحبه با توجه به هدف طراحی مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی، تدوین شده و پس از انجام اصلاحات در بیان سؤالات و چگونگی سنجش معیارها، سؤالات نهایی برای مصاحبه گردآوری شدند. محقق در انجام مصاحبه، به دنبال استخراج شاخص، معیارها و زیرمعیارهای مرتبط با موضوع بوده است. لذا با

انجام مصاحبه با صاحب‌نظران آشنا با این موضوع، در نهایت در راستای اهداف مذکور گام برداشته شده است. جامعه آماری پژوهش سیاست‌گذاران شامل: اساتید، مدیران ارشد بخش‌های سیاست‌گذاری وزارتخانه‌های صنعت، وزارت کار، وزارت علوم، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و کارآفرینان و صاحبان شرکت‌های دانش بنیان تایید شده معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری در استان کردستان بوده‌اند.

یافته‌ها

جدول ۳. برارجاع‌ترین مؤلفه‌های اشاره‌شده در مصاحبه‌ها و نکات محوری هریک (تدوین نویسنده‌گان)

نشانه‌گر	مؤلفه	تبیین مربوطه بر اساس نظرات کیفی
PA1	قواعد خروج از بازار (ورشکستگی)	برخی از مسئولین حوزه‌های مرتبط اکوسیستم در استان به اهمیت این مؤلفه اشاره داشته‌اند لیکن عموم کارآفرینان منطقه به‌واسطه عدم برخورد با چنین موضوعی بر بی‌اهمیتی آن اعلام نظر نموده‌اند.
PA2	قوانین کار	اکثر کارآفرینان منطقه از مشکلات مواجه شده در خصوص امور بیمه‌ای و مالیاتی ناراضی بوده‌اند. اعطای معافیت‌های مالیاتی بسیار ضروری به نظر میرسد.
PA3	قواعد صادرات و واردات	۱- قواعد صادراتی در مرحله توسعه کسب و کارها از اهمیت برخوردار می‌باشد. ۲- قواعد وارداتی باید به نحوی باشد که از تولید داخل حمایت شود ولی باید امکان واردات تجهیزات سرمایه‌ای تسهیل گردد. همچنین برای کولبران هم تصمیماتی گرفته شود مانند ایجاد بازارهای مرزی آزاد، اعطای کارت‌های پبله‌وری ۳- به دلیل مشکلات تحریم در پایانه‌های مرزی استان برای واردات تجهیزات به‌واسطه مشکلات ثانویه (نظیر تبادلات ارزی) مشکلات وجود دارد. ۴- بازنگری در فهرست کالاهای قابل صدور یا قابل ورود به منظور کاهش قاچاق
PA4	جو سیاسی	بر اساس مجموع نظرات دموکراسی پایه کارکرد مطلوب حوزه‌های مختلف مرتبط با اکوسیستم کارآفرینانه است و از آن مهم‌تر پایداری سیاسی در کشور است و ارتباط خوب و دوستانه با همسایگان - مناطق مرزی و اقتصاد این منطقه نباید قربانی تصمیمات امنیتی بشود. از طریق توسعه میتوان به امنیت رسید. توسعه نیافتگی عامل اصلی ناامنی است.
PA5	بازار سرمایه	در مقاطع ابتدای کارآفرینی بازار سرمایه و به‌طور خاص (بورس و فرا بورس نقش خاصی برای کارآفرینان ندارد و تأمین سرمایه از راه‌های بیان شده دیگر مهم‌تر است.

نشانیگر	مؤلفه	تبیین مربوطه بر اساس نظرات کیفی
PA6	حمایت‌های مالی دولتی	ایجاد امکانات رفاهی و ارتباطی در بازارچه‌های مرزی، اعطای برخی سوبسیدها و کمک‌های مالی به تولید کنندگان به صورتی که به صورت رانت نباشد و فساد ایجاد نکند، اعطای وام به تعاونی‌های پبله وران.
PA7	قوانین مالکیت معنوی	عموم نظرات بر اهمیت زیاد این مؤلفه در فرایند انجام کارآفرینی خصوصاً کارآفرینی‌های فناورانه اشاره داشته‌اند.
PA8	سرمایه‌گذاری‌های مشارکتی دولتی	عموم نظرات بر عدم مطلوبیت چنین موضوعی در اکوسیستم کارآفرینی منطقه تأکید داشته‌اند مشارکت دولت به‌واسطه ماهیت و ویژگی‌های آن (نظیر بروکراسی زمان‌بر) موضوع مناسبی نیست. دولت بهتر است در زمینه زیرساخت‌ها سرمایه‌گذاری کند مانند: راه‌ها، آسفالت، برق، تلفن، رستوران و دیگر امکانات
PA9	تحقیق و توسعه دولتی	بر اساس مجموع نظرات اشاره‌شده جز در مواردی خاص نظیر حوزه‌های دفاعی بهتر است تحقیق و توسعه در منطقه که از اهمیت بسیار بالایی نیز برخوردار است به سمت حوزه‌های خصوصی و البته با تأکید بر تجاری‌سازی سوق پیدا نماید.
PA10	سازمان‌های متولی مرکزی	در مناطق مرزی به‌طور کلی تعدد نهادهای متولی و عدم مرزبندی شفاف در نقش‌های کلان این نهادها تبدیل به آفت شده، بهتر است سازمانی جهت سیاست‌گذاری در سطح کلان در خصوص بازارچه‌های مرزی، تاسیس شود و فعالیت بازارچه‌های مرزی را در سطح کشور، همسو و هم جهت نماید.
PA11	آموزش کارآفرینی	عموم دیدگاه‌ها بر عدم کار آیی آموزش‌های کارآفرینی آکادمیک در پروژه کارآفرینی (منطقه‌ای) اشاره داشته و بر لزوم اتخاذ رویکرد عملیاتی در انجام این آموزش‌ها تأکید داشته‌اند.
PA12	اهداف و سیاست‌های کلان	وجود اهداف و سیاست‌های کلان مناسب در راستای حمایت از کارآفرینی در کشور، از آنجا که حفاظت از مرزهای هر کشور از اهم مسائل حکومت است دولت‌ها سیاست‌های متعددی برای مرزنشینان اتخاذ نموده‌اند که عمدتاً "به منظور کاهش بیکاری، فقر، مفاسد اجتماعی، ایجاد اشتغال، کاهش قاچاق کالا، برقراری عدالت اجتماعی، کاهش انگیزه‌های مهاجرت و ...
PA13	استعدادهای مدیریتی	وجود و تعدد استعدادهای مدیریتی در منطقه
PA14	سرمایه‌گذاران پرخطر	وجود سرمایه‌گذاران پرخطر در منطقه و تمایل آن‌ها به تخصیص منابع به کسب و کارهای نوپا
PA15	فرهنگ نوآوری و خلاقیت	وجود فرهنگ نوآوری و خلاقیت در مردم منطقه
PA16	اطلاعات، دانش و فناوری	امکان دسترسی ساده به اطلاعات، دانش و فناوری در کشور
PA17	مشتریان مرجع	وجود خریداران اولیه محصولات که به‌عنوان الگوی سایرین عمل کنند

نشانهگر	مؤلفه	تبیین مربوطه بر اساس نظرات کیفی
	اولیه	
PA18	اندازه بازار	حجم بازارهای استان کردستان بسیار گسترده است و خریداران زیادی از کل کشور جهت خرید به استان مراجعه می‌کنند. باید بتوان بازارها را با فناوری درهم آمیخت. بازارچه‌های مرزی را گسترش داد.
PA19	همکاری شرکت‌های بزرگ با شرکت‌های نوپا	تمایل به انجام همکاری‌های عملیاتی توسط شرکت‌های بزرگ با شرکت‌های نوپا
PA20	استعدادهای فنی و فناوریانه	وجود و تعدد استعدادهای فنی و فناوریانه (کارکنان و متخصصین) در منطقه
PA21	نگرش و میل به کارآفرینی	تمایل و قصد سرمایه‌انسانی منطقه به کارآفرینی
PA22	شبکه‌های بین‌الملل	گسترده‌گی و کیفیت و دسترسی به شبکه‌ها بین‌المللی جهت ارتباط کارآفرینان با شرکت‌ها و افراد خارجی که یک نقطه قوت برای استان است و استان کردستان موقعیت ایده آلی دارد.
PA23	منابع و راهکارهای متعدد تأمین مالی	وجود راهکارهای متعدد تأمین مالی و دسترسی ساده به آن‌ها بنا بر نیاز مراحل کسب‌وکار
PA24	ریسک‌پذیری	ریسک‌پذیری مردم منطقه
PA25	پذیرش کارآفرینی	اعتقاد مردم به کارآفرینی به‌عنوان موضوعی مهم و مفید
PA26	استعدادهای حرفه‌ای در کسب‌وکار	وجود و تعدد استعدادهای حرفه‌ای و توانمند در امور کسب‌وکار در منطقه
PA27	پرورش روحیه و انگیزه کارآفرینی	پرورش روحیه و انگیزه کارآفرینی توسط مراکز آموزشی و پژوهشی استان
PA28	کانال‌های توزیع مناسب	وجود کانال‌ها و گذرگاه‌های مرزی و روش‌های مناسب برای توزیع محصولات مناسب
PA29	سازمان‌های بزرگ به‌عنوان مشتریان	آمادگی و تمایل سازمان‌های بزرگ منطقه به خرید محصولات بومی و منطقه‌ای
PA30	بازارهای خارجی	وجود بازارهای خارجی برای محصولات تولید منطقه
PA31	مشتریان عام داخلی	وجود مشتریان عام داخلی برای محصولات تولیدشده و عرضه شده در منطقه و تعدد آن‌ها
PA32	منتورها (مرشدین)	وجود الگوهایی از افراد موفق در منطقه و این افراد موفق در کسب‌وکار با سایرین تعامل کنند
PA33	پرورش خلاقیت و نوآوری	پرورش خلاقیت و نوآوری توسط مراکز آموزشی و پژوهشی در استان
PA34	ارتباط با سرمایه‌گذاران	وجود شبکه‌های مختلفی از سرمایه‌گذاران در استان و دسترسی آسان به آن‌ها

بر این اساس 7 گروه مؤلفه مشخص می‌شود که به آن‌ها اشاره شده است:

جدول ۴. ابعاد و مؤلفه‌های توسعه اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان (تدوین نویسنندگان)

مضامین مضامین مضامین مضامین	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی	سرمایه مالی	تأمین مالی توسط مراکز دولتی، شبکه جامع ذی‌نفعان، ارتباط با سرمایه‌گذاران، فرشتگان کسب‌وکار، سرمایه‌گذاران پرخطر، افراد رابط، حمایت مالی از کارآفرینی، اعطای وام‌های کم بهره، تشکیل صندوق مالی، تضمین اعتبار برای کسب و کارهای نوپا، تشویق سرمایه گذاری
	سرمایه اجتماعی	نگرش و میل به کارآفرینی در منطقه، سرمایه اجتماعی، آموزش کارآفرینی در مدارس، شبکه‌های غیررسمی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی
	فرهنگ	فرهنگ نوآوری و خلاقیت، پرورش روحیه خلاقیت و نوآوری، نگرش و میل به کارآفرینی، مرشدین (منتورها)، حمایت فرهنگی از ریسک پذیری و نوآوری و خلاقیت، تجلیل از کارآفرینان موفق در استان، تشویق‌های رسانه‌ای کارآفرینان برتر، ایجاد نگرش مثبت به کارآفرینی، اصلاحات فرهنگی برای ایجاد ارزشمندی کارآفرینی
	حمایت	به اشتراک‌گذاری دانش و تجربیات توسط سازمان‌ها، حمایت خانواده و دوستان، توجه به نوآوری و وجود برنامه‌های حمایت از نوآوری در سازمان‌ها، قوانین مالیاتی، قوانین کار (کارکنان)، سیستم حقوقی، قوانین ضد انحصار، حمایت زیرساختی از کارآفرینی، دسترسی به اطلاعات، امنیت عمومی، حمایت از انجمن‌های تجاری مرتبط با کارآفرینی، ارائه مشاوره‌های حقوقی و مدیریتی به کارآفرینان، مالکیت معنوی، برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی مدیریت کارآفرینی
	سرمایه انسانی	اطلاعات و دانش و تکنولوژی، وجود استعدادهای فنی، پرورش خلاقیت و نوآوری و توسعه مهارت‌های کارآفرینی، پرورش روحیه انگیزه کارآفرینی، آموزش مدیریت کارآفرینی در مدارس و دانشگاه‌ها و شرکت‌های دانش بنیان
	بازار	اندازه بازار، مشتریان مرجع اولیه (الگوی دیگران بشوند)، سازمان‌های بزرگ به‌عنوان مشتریان، مشتریان عام داخلی، حذف دلالان و واسطه‌ها، اصلاح نظام قیمت گذاری، تدوین قوانین منسجم صادرات و واردات، حمایت از تولید داخلی، تسهیل دسترسی‌های آسان به بازارهای داخلی و خارجی
	سیاست	اهداف و سیاست‌های کلان، سازوکار اعمال و کنترل سیاست‌ها و قوانین، جو سیاسی، تعامل و همکاری نزدیک دولت-صنعت و دانشگاه، قوانین ورود به بازار (مجوزها)، معافیت‌های مالیاتی و گمرکی، ساده سازی مراحل اداری، حذف موانع کارآفرینی، اعطای مشوق‌های قانونی، تسهیل ورود ایده پردازان و کارآفرینان به بازار، اصلاح قوانین و مقررات به نفع کارآفرینی و کارآفرینان

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعات مختلف در کشورها و اقتصادهای متعدد مشخص کرده است که توسعه اقتصاد هر منطقه در سطح کلان تحت تاثیر نظام کارآفرینی آن منطقه است. شناسایی مجموعه این شاخص‌ها و آثار آنان به عنوان ابعاد اکوسیستم کارآفرینانه برای توسعه پایدار فعالیتهای کارآفرینی اهمیت بالایی دارد. برای توسعه نواحی مرزی، لازم است ظرفیت سازی و تحرک اقتصادی صورت گیرد. ظرفیت‌سازی با برنامه‌های توسعه منطقه‌ای و تحرک اقتصادی از طریق کارآفرینی و بهبود اکوسیستم کارآفرینی منطقه تحقق می‌یابد. با توجه به اینکه در محدوده مناطق مرزی و در محدوده بازارچه‌های مرزی، اتباع خارجی تردد می‌نمایند و میزان سطح توسعه‌یافتگی مناطق، مورد قضاوت و ارزیابی و مقایسه با شرایط حاکم بر آن سوی مرز توسط آنان قرار می‌گیرد، دولت جهت ایجاد برتری در رقابت موجود، خود را ملزم به رسیدگی جهت تقویت شاخص‌های توسعه در این محدوده مرزی دانسته و به آن مبادرت می‌ورزد. توسعه مناطق مرزی از جمله انواعی از توسعه است که شدیداً در جهت هدف‌های اجتماعی و سیاسی جریان دارد. از طریق توسعه در این مناطق می‌توان به امنیت رسید، توسعه‌نیافتگی، عامل اصلی ناامنی است. کارآفرینی، سرآمد تمام سیاست‌هایی است که میتواند اقتصاد منطقه را به تحرک وادارد. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف "ارائه مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی، مورد مطالعه استان کردستان" انجام شد. در این مطالعه پس از مرور ادبیات حوزه اکوسیستم کارآفرینی و انجام مصاحبه با ۱۵ کارشناس و سیاستگذار و خبرگان و فعالان این حوزه، داده‌های حاصل از مصاحبه کیفی جمع‌آوری شد سپس مفاهیم و گزاره‌های کلامی به دست آمده طی دو مرحله با استفاده از روش تحلیل مضمون، تعداد ۳۴ مضمون پایه به دست آمد. نتایج روش تحلیل مضمون، مدلی با ۷ متغیر سرمایه اجتماعی (با ۷ بعد)، سرمایه مالی (با ۱۲ بعد)، سیاست (با ۱۱ بعد)، بازار (با ۹ بعد)، سرمایه انسانی (با ۵ بعد)، حمایت (با ۱۴ بعد)، فرهنگ (با ۹ بعد) به دست آمد.

مطالعه تطبیقی صورت گرفته با پژوهش‌های سایر محققان و مقایسه هر یک از عوامل حاصل از تحقیق با ادبیات پژوهشی، نشان می‌دهد که بسیاری از عوامل به دست آمده در تحقیقات قبلی اشاره نشده و جزو نتایج جدید این مقاله محسوب میشود.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای سرمایه انسانی در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

پرورش حس خلاقیت و نوآوری و توسعه مهارت‌های کارآفرینی، افزایش اطلاعات و دانش و تکنولوژی، وجود استعدادهای فنی، پرورش روحیه و انگیزه کارآفرینی در اقشار جامعه، آموزش کارآفرینی در مدارس، دانشگاه‌ها و شرکتهای دانش بنیان.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای سرمایه مالی در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

حمایت مالی از کارآفرینی، تضمین اعتبار توسط دولت برای کسب و کارهای نوپا، تأمین مالی توسط مراکز دولتی، وجود سرمایه‌گذاران پرخطر و فرشتگان کسب و کار در استان، اعطای وام‌های کم‌بهره و قرض‌الحسنه و دارای تنفس در بازپرداخت اقساط، تشکیل صندوق‌های مالی، وجود افراد رابط، ایجاد اطمینان برای جلب سرمایه‌گذاری در سطح استان، ارتباط با سرمایه‌گذاران استان، شبکه جامع ذی‌نفعان مقررات بخش عمومی ظرفیت نوآوری منطقه‌ای را از راه‌های مختلفی تحت تاثیر قرار میدهد، دولت‌ها میتوانند با ابزاری چون تامین مالی به صورت مستقیم باعث تحریک و رونق اقتصادی شوند. بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای سیاست‌ها در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

حذف موانع کارآفرینی در مناطق مرزی، اصلاح قوانین و مقررات به نفع کارآفرینی و کارآفرینان، مشخص کردن اهداف و سیاست‌های کلان، ایجاد معافیت‌های مالیاتی و گمرکی در مناطق مرزی، ساده‌سازی مراحل اداری، تسهیل ورود ایده‌پردازان و کارآفرینان به بازار، تسهیل اخذ مجوزها برای ورود به بازار، اعطای مشوق‌های قانونی، ثبات در جو سیاسی و امنیتی استان، تعامل و همکاری نزدیک دولت، صنعت و دانشگاه‌های سطح استان، سازوکار اعمال و کنترل سیاست‌ها و قوانین.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای فرهنگی در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

حمایت فرهنگی از ریسک‌پذیری و نوآوری و خلاقیت، اصلاحات فرهنگی برای ایجاد ارزشمندی کارآفرینی در مقابل قاچاق و دلالی، پرورش روحیه خلاقیت و نوآوری، بهبود نگرش و میل به کارآفرینی، افزایش فرهنگ نوآوری و خلاقیت در جامعه، تجلیل از

کارآفرینان موفق در استان، وجود کسانی که پیشران و پیشرو هستند (مرشدین)، تشویق‌های رسانه‌ای کارآفرینان برتر بعد فرهنگ نقش زمینه‌ای در کلیت و ابعاد مختلف اکوسیستم کارآفرینی استان دارد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای بازار در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

حمایت از تولید داخلی، سازمان‌های بزرگ به عنوان مشتریان کسب‌وکارهای کوچک و متوسط باشند، حذف دلالتان و قاجاق، ایجاد بازارچه‌های مرزی با سازوکار جدید، تسهیل دسترسی‌های آسان به بازارهای کشور عراق و بازارهای داخلی، تدوین قوانین منسجم صادرات و واردات، ایجاد امتیازاتی برای کولبران و صدور کارت پیلهوری، اصلاح نظام قیمت‌گذاری، مشتریان عام داخلی برای استفاده از بازارهای مرزی، اندازه بازار، مشتریان مرجع اولیه الگوی دیگران بشوند.

بعد بازار بعدی است که کلیه مولفه‌های آن از اهمیت بالایی برخوردار میباشند. در واقع این بعد و مولفه‌های آن را میتوان پیشران اکوسیستم کارآفرینی استان در نظر داشت که در صورت وجود وضعیت مطلوب میتوان حرکت و عملکرد مطلوب اکوسیستم رانیز انتظار داشت.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای حمایتی در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

حمایت از نوآوری، قوانین ضدانحصار در مناطق مرزی، قوانین مالیاتی، حمایت زیرساختی، قوانین ضدقاجاق، حمایت از انجمن‌ها، افزایش مدیریت کارآفرینی، حمایت خانواده و دوستان از کارآفرین، اشتراک دانش و تجربه با کسب‌وکارهای نوپا، حمایت قوانین کار، امنیت عمومی، مشاوره به کارآفرینان، مالکیت معنوی، سیستم حقوقی، دسترسی آسان به اطلاعات. از نکات مهم و قابل توجه در بعد حمایتی، اهمیت حمایت‌های غیرمستقیم نسبت به حمایت‌های مستقیم توسط دولت است. این موضوع میتواند باعث به وجود آمدن شرایط مساعد در بازار گردد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرها و معیارهای سرمایه اجتماعی در اکوسیستم کارآفرینی استان کردستان شامل موارد زیر است:

نگرش و میل به کارآفرینی در منطقه، سرمایه اجتماعی، آموزش کارآفرینی در

مدارس و دانشگاهها، شبکه‌های غیررسمی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی حسب مصاحبه‌های انجام شده بعد سرمایه‌اجتماعی به عنوان یکی از مولفه‌های بسیار مهم اکوسیستم نیازمند توجه بیشتر در شرایط فعلی استان است که راهی برای انتقال دانش بین شرکتها و دانشگاهها ایجاد مینماید و همچنین کمک به گسترش اطلاعات در مورد فرصتهای کارآفرینانه می‌کند و کارآفرینان را به تامین کنندگان مالی متصل میکند. ضرورت توجه به سازمانها و نهادهای محلی، همچنین توجه بر مزیت نسبی منطقه و در صورت لزوم، انجام تغییرات نهادی وسیع با هدف رفع موانع موجود در مسیر توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه است. امروزه کاملا واضح است که توسعه چنین مناطقی باید از طریق به تحرک واداشتن ظرفیت‌ها و مزیت‌های محلی و منطقه‌ای تحقق پذیرد.

تمرکز پژوهش حاضر بر حوزه اکوسیستم کارآفرینی در مناطق مرزی قرار داشته که با فرایندی چند مرحله‌ای هم به طور جامع به متون و تحقیقات پیشین مرتبط با اکوسیستم کارآفرینی ایران توجه گردیده و هم در اقداماتی عملیاتی مولفه‌های اکوسیستم کارآفرینی در استان کردستان تایید، اصلاح و یا تکمیل گردیده است. در تعیین خط‌مشی‌ها به جای تمرکز بر روی یک رکن خاص، تمامی ارکان اکوسیستم باید مدنظر قرار گرفته شود. تمرکز بر روی بهبود رکن ضعیفتر در ابتدا عواید خوبی نصیب شما خواهد نمود. پختن یک کیک را در نظر بگیرید که هر رکن یکی از اجزای تشکیل‌دهنده آن است. اگر تخم‌مرغ نداشته باشید اضافه کردن مقدار بیشتری آرد کمکی به شما نخواهد کرد بنابراین بهتر است در ابتدا تخم‌مرغ اضافه نمایید تا شاهد شروع بهبود باشید.

پرداختن جامع به مقوله اکوسیستم کارآفرینی منطقه‌ای علاوه بر مشخص نمودن ابعاد و مولفه‌ها که نقطه آغاز پژوهش در این زمینه است، نیازمند تبیین روابط بینابینی و همچنین چارچوب سنجش مولفه‌هاست. هریک از این موارد میتواند در قالب تحقیقات خاصی مورد پیگیری قرار گیرند. محدودیت‌های پژوهش اجرای اولین بار پژوهش و عدم وجود پیشینه‌های تحقیقی داخلی و خارجی و نبود منابع اطلاعاتی به جهت مقایسه و استفاده از تجارب آنان و عدم حمایت مالی در رابطه با تکمیل پروژه تحقیقات و محدودیت‌های مالی بود.

پیشنهادات پژوهش لزوم توجه به بعد سرمایه اجتماعی، فرهنگ، حمایت از کارآفرینان، نقش بازار در توسعه اکوسیستم کارآفرینی، توجه به سیاستها (بازارچه‌های مرزی، تشکیل واحدهای تولیدی در مناطق مرز نشین، افزایش نشست‌های مشترک بین مسئولان ایرانی و عراقی و تعدیل شرایط مقررات صادرات و واردات و حذف بروکراسی‌های اداری به نفع توسعه اکوسیستم مناطق مرزی)، توجه به سرمایه‌های مالی متناسب با سطح نیازها و رفع آنها، شناسایی عوامل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در توسعه کارآفرینی استان کردستان می‌باشد.

پی‌نوشت‌ها

1. Khattab and Almagli	2. Bathelt and Spiegel
3. GEM	4. Bronsenko and Bosckma
5. Nylund and Cohen	6. De Vita et al
7. Acs et al	8. Stam
9. Belitski and Heron	10. Yahya. Al-Abri et al
11. Isenberg	12. Nylund and Cohen
13. Isenberg	14. Mateju
15. Spiegel	16. Napier
17. Stam	18. Isenberg
19. Motoyama & Watkins	20. Kantis and Federico
21. Overholm	22. Nazarov et al
23. Feldman	24. Ajide and Kameel
25. Altonn	26. Aroda and et al
27. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)	
28. Myson and Brown	29. Regl and Nik
30. Sorsh and Ramraj	31. Pistro and et al

منابع

براتی، امیر؛ یاوری، الهام و شریف، حسین. (۱۳۹۶). شناسایی شاخص‌های اولویت دار سنجش اکوسیستم کارآفرینی برای پیاده سازی در مناطق ایران. *فصلنامه علوم مدیریت ایران*، ۱۲(۴۵)، ۶۱-۸۴.

تابع‌جماعت، ماشاله؛ موسی‌خانی، مرتضی؛ الوانی، سیدمهدی و داوری، علی. (۱۳۹۶). الگوی کارآفرینی استراتژیک: مطالعه موردی وزارت نیرو. *فصلنامه پژوهش‌های سیاستگذاری و برنامه‌ریزی انرژی*، ۳(۷)،

۲۰۰-۱۷۱

- ثقفی، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی. *فصلنامه پژوهشنامه مطالعات مرزی*، ۱(۱)، ۱-۱۲.
- حق شناس، سیدعلی؛ ازغندی، سیدعلیرضا و توسلی رکن‌آبادی، مجید. (۱۳۹۸). نقش فقر در تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران مطالعه موردی: استان کردستان. *فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی*، ۱۳(۴۷)، ۱۵۳-۱۷۰.
- داوری، علی؛ سفیدبری، لایلا و باقرصاد، وجیهه. (۱۳۹۶). عوامل اکوسیستم کارآفرینی ایران بر اساس مدل آیزنبرگ. *توسعه کارآفرینی*، ۱۰(۱)، ۱۰۰-۱۲۰.
- رضانپورنرگسی، قاسم؛ رضانپورنرگسی، سمیه و غفاری، علی. (۱۳۹۴). عناصر کلیدی مؤثر بر توسعه کارآفرینی فناورانه در شرکت‌های دانش‌بنیان مستقر در پارک‌های علم و فناوری در ایران. *توسعه کارآفرینی*، ۸(۴)، ۷۶۶-۷۹۴.
- رضانی‌نژاد، رحیم؛ برومند، محمدرضا و احمدی، فاطمه. (۱۳۹۷). اکوسیستم کارآفرینی: رویکردی جدید برای توسعه کارآفرینی در ورزش. *پژوهش‌های معاصر در مدیریت ورزش*، ۸(۱۶)، ۲۹-۴۰.
- سعیدی، علی‌اصغر؛ اسماعیل زاده، خالد و عبدالله‌پور، جمال. (۱۳۸۸). بررسی جامعه‌شناختی اقتصادی بازارچه‌های مشترک مرزی مطالعه موردی: بازارچه‌های مرزی سردشت و پیرانشهر. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۱۶(۴۵)، ۹۳-۱۳۳.
- قنبری، رضوان؛ آگهی، حسین؛ علی‌بیگی، امیرحسین و زرافشانی، کیومرث. (۱۳۹۵). واکاوی محتوای سیاست‌ها در تطابق با ابعاد اکوسیستم کارآفرینی. *توسعه کارآفرینی*، ۹(۱)، ۳۹-۵۸.
- قنبری، رضوان؛ آگهی، حسین؛ علی‌بیگی، امیرحسین و زرافشانی، کیومرث. (۱۳۹۳). راهبرد اکوسیستم کارآفرینی: پارادایم جدید توسعه کارآفرینی. *کارآفرینی در کشاورزی*، ۱(۳)، ۲۱-۳۸.
- محمدی، حمیدرضا و فخرفاطمی، علی‌اکبر. (۱۳۸۴). نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی پژوهش موردی: بازارچه مرزی باجگیران. *فصلنامه ژئوپلیتیک*، ۱(۱)، ۵۵-۷۶.
- میگون پوری، محمدرضا؛ پوربصیر، محمدمهدی و مبینی‌دهکردی، علی. (۱۳۹۸). طراحی اکوسیستم پردیس دانشگاهی با رویکرد مدل‌سازی ساختاری-تفسیری. *فناوری آموزش*، ۱۴(۱)، ۲۵۱-۲۶۱.
- Acs, Z. J., Autio, E., & Szerb, L. (2014). National systems of entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research Policy*, 43(3), 476-494.
- Arruda, C., Nogueira, V.S., & Costa, V. (2014). The Brazilian entrepreneurial ecosystem of startups: An analysis of entrepreneurship determinants in Brazil as seen from the OECD pillars. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 2(3), 17-57.
- Bathelt, H., & Spigel, B. (2011). University spin-offs and regional policy in comparative perspective: The cases of Columbus (Ohio) and Toronto and Waterloo (Ontario). *International Journal of Knowledge- Based Design*, 3(3), 202-219.

- Belitski, M., & Heron, K. (2017). Expanding entrepreneurship education ecosystems. *Journal of Management Development*, 36(2), 163-177.
- Borissenko, J., & Boschma, R. (2017). A critical review of entrepreneurial ecosystems research: towards a future research agenda: Lund University, CIRCLE Center for Innovation, *Research and Competences in the Learning Economyo. Document Number*
- De Vita, L., Mari, M., & Poggesi, S. (2014). Women entrepreneurs in and from developing countries: Evidences from the literature. *European Management Journal*, 32(3), 451-460.
- Feldman, M.P. (2014). The character of innovative places: Entrepreneurial strategy, economic development, and prosperity. *Small Business Economics*, 43(1), 9-20.
- FM Ajide. HO.KAMEEL. (2018). An Overview of Entrepreneurial Development in Developing Countries: Comparative Analysis. *Conference paper presented at ICAN-Annual International Academic Conference on Accounting and Finance on 18-20th of April.2018 at Covenant University, Otta , Nigeria.*
- Global entrepreneurship monitor. (2018). Global entrepreneurship report. *Global Entrepreneurship Research Association.*
- Isenberg, D (2011) The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economy policy: principles for cultivating entrepreneurship, Babson Entrepreneurship Ecosystem Project, *Babson College*, Babson Park: MA
- Isenberg, D.J. (2010). The big idea: How to start an entrepreneurial revolution. *Harvard Business Review*, 88(6), 40-50.
- Kantis, H & Frederico, J. (2011) Entrepreneurial Ecosystems in Latin America: the role of policies.Extracted from: [http://www.innovacion.gob .cl/wpcontent/upload s/2012 /06/Entrepreneurial Ecosystems-in-Latin-America_the-role-of-policies.pdf](http://www.innovacion.gob.cl/wpcontent/uploads/2012/06/Entrepreneurial-Ecosystems-in-Latin-America_the-role-of-policies.pdf)
- Khatab, I & Osman Almagli, Omar, (2017), Towards an Integrated Model of Entrepreneurship Ecosystem, *Journal of Business & Economic Policy*, Vol. 4, No. 4.
- Mason, C., & Brown, R. (2014). Entrepreneurial ecosystems and growth-oriented entrepreneurship. *Final Report to OECD*, Paris, 30(1), 77-102.
- Mateju, M. (2016). Role of technology entrepreneurship in the development of innovativeness of small and mediumsized enterprises. *Management*, 20(1), 167-183.
- Motoyama, Y., & Watkins, K. (2014). Examining the connections within the startup ecosystem: A case study of St. Louis (Kauffman Foundation Research Series on City, Metro, and Regional Entrepreneurship). *Kansas City, MO: Kauffman Foundation.*
- Napier, G & Hansen, C (2011) Ecosystems for Young Scaleable Firms, *FOR A Group.*
- Nazarov,M., Butryumva N., & Sidorov D. (2015). Development of technology

- entrepreneurship in a transition economy: An example of the russian region with high scientific potential. *Entrepreneurship*, 89-104.
- Nylund, P. A., & Cohen, B. (2017). Collision density: driving growth in urban entrepreneurial ecosystems. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 13(3), 757-776.
- Overholm, H., (2015). Collectively created opportunities in emerging ecosystems: The case of solar service ventures. *Technovation*, 39-40, 14-25
- Spigel, B., (2015). The Organization of Entrepreneurial Ecosystems,. *Entrepreneurship: Theory & Practice*.
- Stam, E (2013) Entrepreneurial_Ecosystem.NL: miracle or paradox. *Presentation to OECD LEED Programme Workshop on Entrepreneurial ecosystems and Growth-oriented entrepreneurship, The Hague, 7 November*.
- Stam, E. (2015). Entrepreneurial Ecosystems and Regional Policy: A Sympathetic Critique. *European Planning Studies*, 1759-1769.
- Yahya. Al-Abri, M, Abdul Rahim, A, Hussain, N.H. (2018), Entrepreneurial Ecosystem: An Exploration of the Entrepreneurship Model for SMEs in Sultanate of Oman, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Doi: 10.2478/mjss-2018-0175.

Designing an entrepreneurial ecosystem development model in border areas: A study on Kurdistan Province

Mohsen Heidari

Ali Badizadeh

Kambiz Heidarzadeh

Abstract

Given the conditions associated with the development of entrepreneurial activities in Iran, the study of the indicators of the entrepreneurial ecosystem can play an important role in identifying entrepreneurial opportunities in different parts of the country. Because entrepreneurship is not a single phenomenon and occurs in the context of its own ecosystem, the first step in designing and implementing entrepreneurship development policies is to recognize the entrepreneurial ecosystem at different national and provincial levels and identify bottlenecks that wear out the country's competitive advantages. This research aims at designing an entrepreneurship ecosystem development model at Kurdistan Province.. The data collection tool was a semi-structured interview. The validity and reliability of the research were confirmed after the measurement. We conducting interviews with 15 experts, and analyzed the interviews using the thematic analysis. The results of the research is a model with thirty four basic themes. It consists of seven variables that includes social capital (with 7 dimensions), financial capital (with 12 dimensions), politics (with 11 dimensions), market (with 9 dimensions), human capital (with 5 dimensions), support (with 14 dimensions) and culture (with 9 dimensions). The network analysis process (ANP) shows the priority rank of variables as follow: financial capital, politics, support, social capital, market, culture and human capital that were ranked first to seventh, respectively.

Keywords: Entrepreneurship, Ecosystem, Entrepreneurship Ecosystem, Entrepreneurship Policy, Eisenberg Model.